

„Apokalyptičtí jezdcí“ sice nejsou založeni na vlastním autorově archívním výzkumu, ale prokazují jeho erudici a široký badatelský rozhled po odborné, převážně německy psané literatuře a editovaných pramenech. Schmidtův výklad je navzdory svému rozsahu svižný a svěží, proložený svědectvími současníků i několika výběrovými ilustracemi (např. včetně známého Slavatova votivního obrazu ze zámku v Telči, vztahujícímu se k pražské defenestraci). Na předním předeštlí nechybí mapa Říše na počátku třicetileté války, na zadním předeštlí mapa geopolitické situace tamtéž po jejím skončení. Vytvoření podobného díla pro české země, které by revidovalo a doplnilo starší výzkum Josefa Polišenského, a to při kombinování vojensko-politického výkladu a socio-kulturní problematiky třicetileté války, by jistě mohlo být zajímavou výzvou pro domácí odborníky.

Jan Kilián

Martin KLEČACKÝ, *Český ministr ve Vídni. Ve službách císaře, národa a politické strany*, Praha, Academia, 2017, 303 s.

V loňském roce vyšla v pražském nakladatelství Academia doktorská práce historika Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd české republiky Martina Klečackého věnovaná působení českého ministra krajana v předlitavských vládách. Jednalo se o zajímavou exekutivní politickou pozici a císařskou úlitbu českým politikům (staročechům, později i mladočechům), kteří se po 15 letech rezistence vrátili zpět do říšské rady. Jako odměnu za politickou a legislativní podporu rakouských vlád získali ministerské křeslo, které ovšem obvykle nebylo spojeno s konkrétním rezortem. Vznikla tak pozice ministra bez portfeje, tento ministr získal označení ministr krajana a historicky prvním českým ministrem krajanelem se stal v srpnu 1879 v Taaffeho vládě staročech Alois Pražák.

Klečacký se ve své publikaci věnuje působení ministra krajana v letech 1898–1909: v roce 1898 se v Thun-Hohensteinově vládě objevil jako první mladočeský ministr Josef Kaizl, v roce 1909 rezignoval na post ministra krajana Jan Žáček a následně již nebyla tato pozice ve vládě obsazována. Ve výše uvedeném časovém rozmezí se autor věnuje působení ministra krajana ve vztazích s českým místodržitelstvím, s vídeňskými centrálními úřady a s úřady v Českých Budějovicích, národnostně smíšené metropole jižních Čech s převahou obyvatelstva české národnosti, ovšem ovládané německou menšinou. Cílem takto pojatého výzkumu bylo nastínit náplň práce ministra krajana nejen

v rovině vysoce politické, ale rovněž v konkrétních každodenních kontaktech s realitou v obtížných národnostních a politických situacích.

Recenzovaná publikace vychází z důkladného pramenného výzkumu a studia existující odborné literatury. Zejména rozsah a rozmanitost využitých archivních fondů nacházejících se v rakouských i českých archivech je úctyhodný. Klíčové archiválie bezesporu obsahuje archivní fond Ministr krajan, Vídeň v péči Národního archivu, ovšem významné byly i archiválie tvořící archivní fondy dalších rakouských ministerstev, dále rodinné archivy (z pramenů západočeské proveniencce je třeba zmínit především dosud nezpracovaný archivní fond Rodinný archiv Coudenhove) či osobní archivní fondy.

Po úvodu věnovaném vymezení tématu a zhodnocení pramenů a literatury je Klečackého práce rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. V první s názvem *Ministr krajan: úřad a jeho představitelé* (s. 33–94) se autor věnuje formování úřadu českého ministra krajana, a kromě již zmiňovaného Pražáka se zabývá (s ohledem na časové vymezení tématu) především působením Antonína Rezka, Antonína Randy a Bedřicha Pacáka v jeho čele. Klečacký se v tomto oddíle snaží především postihnout hlavní kompetenci ministra krajana, za kterou označuje zejména snahu prosazovat české úředníky do státní správy, tedy praktickou realizaci národnostně motivované personální politiky.

Konkrétní příklady personální politiky ministra krajana pak Klečacký zevrubně popisuje v dalších třech kapitolách své práce. V kapitole *Praha: v čele země* (s. 95–170) se věnuje již zmiňovaným vztahům k českému místodržitelství, a především úsilí o prosazování českého úřednictva do vedení departementů či dalších zemských úřadů (zemské školní rady, zemského finančního ředitelství atd.). V mnoha případech se jednalo doslova o boj o místa, jednání byla komplikovaná a vyžadovala značné umění diplomacie, strategie a mnohdy i ústupků. Na příkladu místodržitelského viceprezidenta Jindřicha Vojáčka, zkušeného státního úředníka a někdejšího okresního hejtmána, velmi zevrubně dokládá obtížnost celého jmenovacího procesu plného intrik, zákulisních jednání i úřední byrokracie. K tomu Klečacký uvádí: „*Aby mohlo ke jmenování dojít, muselo být nové místo systemizováno a musely se na něj v rozpočtu najít potřebné finance. Tato operace se mohla prodloužit na týdny a měsíce a v případě odporu ministerstva financí, které muselo odsouhlasit každý nový rozpočtový výdaj, bylo zdržení nasnadě.*“ (s. 117) Jak aktuální i dnes, v době českého služebního zákona a z něj vycházejících systemizací... Popsané boje však naštěstí měly smysl a především výsledky: počet českých úředníků ve vedoucích pozicích v letech 1900–1909 prokazatelně významně stoupl (z počáteční pětiny na konečnou více než polovinu) a kromě zmiňovaného místodržitel-

telského viceprezidenta se podařilo Čechům obsadit i pozici přednosty prezidia (s. 136).

V další kapitole s názvem *Videň: v čele říše* (s. 171–226) se Klečacký zabývá vztahy ministra krajana (případně českých rezortních ministrů, kteří zastávali i post ministra krajana) k centrálním rakouským a rakousko-uherským úřadům. Tyto vztahy se pokouší objasnit na příkladu mladočeského ministra obchodu Josefa Fořta, který nastoupil do úřadu v červnu 1906. Jednalo se o důležité ministerstvo, na které si nově jmenovaný ministr přivedl celou řadu blízkých českých spolupracovníků a další Čechy dosazoval do podřízených státních úřadů v Čechách (např. na pražské poštovní ředitelství). Důležitá byla i skutečnost, že se Fořt nově povolané úředníky snažil na jejich místech co nejbezpečněji zajistit a udržet i do budoucna. Mnohdy však jednal bez ohledu na tradiční pravidla služebního postupu, české úředníky povyšoval mimo hodnostní pořadí, čímž naopak poškozoval úředníky jiných národností. K tomuto účelu s úspěchem používal různých reorganizačních „triků“ (v dnešní době opět nikoli neznámých), čímž si zajistil loajalitu podřízených Čechů, ovšem zároveň i neoblíbu podřízených úředníků jiné národnosti. Objektivně je však třeba přiznat, že stejné postupy a metody volili ve svých rezortech i ostatní ministři.

Poslední kapitola recenzované práce s názvem *České Budějovice: v čele regionu* (s. 227–262) se věnuje vztahům ministra krajana k domácímu prostředí na příkladu již zmíněných Českých Budějovic. Vůdcem české většiny zde byl August Zátka, ovšem město ovládala vlivná německá menšina v čele s Josefem Taschkem, zakladatelem a předsedou mocného Deutscher Böhmerwaldbundu, od roku 1890 náměstkem budějovického purkmistra a od roku 1902 prvním mužem ve městě. Zde byla personální situace velmi složitá a bojovalo se doslova o každé úřednické místo. Největší bitvy se sváděly o charakter okresního hejtmanství (v letech 1896–1913 byl okresním hejtmanem sice národnostně indiferentní, proto ovšem také neoblíbený Franz Josef Křikawa), krajského soudu, okresního finančního ředitelství, poštovního úřadu či budějovického biskupství. Ve všech případech docházelo v souvislosti se jmenováním vedoucích úředníků k těžkým bojům, ale i zde se postupně Čechům dařilo obsazovat stále více pozic. Úspěchy slavila česká strana především v oblasti justice a mimořádně úspěšný tah se jí podařil v roce 1907 i v případě přednosty okresního finančního ředitelství, kdy na místo Čechy oblíbeného Josefa Váni prosadili Emanuela Prziborského (původně Příborského), díky ministru obchodu Fořtovi byli o rok později úspěšní i v případě jmenování Františka Nováka přednostou poštovního úřadu.

Recenzovanou prací zakončuje závěr se shrnutím výsledků sledované problematiky a další obligátní části vycházející z požadavků na odbornou práci. Jedná se o práci tematicky zajímavou, heuristicky a interpretačně objevnou. Představuje bezesporu významný vědecký počín a zodpovídá i mnohé otázky společenského charakteru, aktuální i dnes, v době diskusí o propojení politiky se státní správou a v době tlaků na potřebu nestranných úředníků, kteří by bezpečně odolávali všemožným politickým turbulencím. I z tohoto důvodu se jedná o práci cennou a jednoznačně přínosnou.

Karel Řeháček

Petr HLAVÁČEK – Pavel KOTAU, *Bělorusko mimo Bělorusko. Běloruští intelektuálové v meziválečném Československu*, Univerzita Karlova, Praha 2016, 144 s.

Monografie *Bělorusko mimo Bělorusko* je spojena se stejnojmennou výstavou Fakulty filozofické Karlovy univerzity v Praze, která se uskutečnila na podzim roku 2016. Jedná se tedy o doprovodnou publikaci, svým rozsahem o poměrně minimalistický počín, nicméně velice kvalitní a potřebný pro současnou vědeckou obec a na toto téma orientovanou širší veřejnost. Snad právě svým rozsahem má tato útlá publikace možnost oslovit i laického čtenáře, který se o dané téma zajímá, protože jej neodradí svojí délkou.

Knihu vydal doc. PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D., český historik věnující se kulturním a náboženským dějinám středověku a také tématům spojeným s národními identitami a evropskou identitou jako současným důležitým historicko-sociologickým fenoménem, společně s Mgr. Pavlem Kotauem, historikem a bělorusistou, současným doktorandem FF UK. Oba se také podíleli na přípravě výše uvedené výstavy, bez které by zřejmě tato publikace nemohla vzniknout.

Monografie se věnuje doposud opomíjenému tématu, běloruské exilové komunitě, která u nás působila v první polovině 20. století. Právě díky této monografii se dozvídáme, že v tehdejší meziválečném Československu působila celá řada běloruských intelektuálů, vědců, literárních kritiků a politických aktivistů. Jejich pohnuté osudy můžeme sledovat skrze jednotlivé souhrnné biografie, které jsou jim postupně věnovány.

Kniha je rozdělena do čtyř samostatných částí. Krátký úvod Petra Hlaváčka je věnován přiblížení obecného politického klimatu, ve kterém se bělo-